

Pavehles savās mokās

No Paula Gerhardtā
(Besiehl du deine Wege)

Pavehles savās mokās,
Kas firdi jahpēs kur,
Tais uztizīgās rokās,
Kas debeis tahles tur.
Kas iwaigņem zetu rahda,
Kas ļaulei zetu ipreeš,
Lai tas par tevi gahdā,
Kad behdas tevi ipeeš.

Preeš mīna firds lai iwehro —
Tew' neštaus behdu gars . . .
Tif mīna darbus wehro,
Buhš taweem muhšhigs šwars.
Ja ruhpeš, ehdas kluhfi
Un mokās firds waj truhšs,
Neneeka ne-ceguhfi —
Tif tam buhš wišs, kas luhgs.

Tehws, tawa muhšha mihla —
To wišu redj un šin,
Kas teem ir labs waj mihla,
Kas jemes tekas min;
No tu par labu rodi,
Uj ka tawš škateens mešs,
Tam waru, godu dodi —
Tas aišeet preeka dwehšts.

Kungs, tewim klahstu stahjos:
Nem to, kas nospeeš muhš
Un štiprini jel wahjos . . .
Un kad wišs beidšeš buhš —
Lai Tawas mihlas waldā
Muhš' jahpju mokas leed
Un zehšch no jemes malda
Uj debeis mahjam eet.

Tulk. B—ja

Pauls Gerhardtis un mīna dsejas nosihme

(300. dšimšchanas deenas peeminai)

Sabeedriba beešchi ween aišeet garam wīnu dšihwibas laikā zilwekeem, furi dod tai daudj jauka, laba un deriga. Wīnu nopelni teef atšihri daudjreij tikai wehlat. Par wīncem daudj nerunā, wīnu wahrds neteef šlawets, bet tee ir to-mehr cewehrojami wihri, furi atstahj eespaidu uj zilwezi un wīnas kulturu waj gadu šimtencem ilgi. Tikai wehlat zilweze šahf nowehrtet ap-dahwinatu zeenijamu wihru nopelnus, atšihdama tos tikai tad, kad pats darbu daritajs atdušas jau šmilšchu kalnā. Daudj zentigu zihnitaju aišwer šawas azis uj muhšha dušu, nemaj ne-edomadamees par to nosihmi, tahdu tee wehlat ceguhst šabeedribas azis, kad wīnu darbus šahf wairaf cewehrot, kad nomana to špehka un šwehtibas garu, furu eedwešis šawos darbos aišgahjeis. Tahdus šabeedribas darbineekus wīnu darbi pazel tikai pehž nahwes.

Tahds pats listens ir pa dalaī bijis ari leclajam bajnizas dšejmineekam Paulam Gerhardtam, par furu runā tautas 300 gadu pehž mīna dšimšchanas. Pateesibu šakot, Gerhardtū ir peeminejušchi luterani weenumehr jau 300 gadus, djeedadami mīna šazeretās garīgās dšejmas, furas eeauga tizigo dwehšelē un štiprinaja tos uj zihnu ar ikdeenas gruhtibam un raišem, dewa tizigajeem eespehju, nest weeglat šawu kustu.

Ušstatišim ihjumā šcha wihra dšihwes gahjumu, lai waretu labati šaprašt, fur meklejams awots tām juhtam, furas te dwešch ahra no wīna dsejas, kā mihliga, šilta wehšmina, te atkal rada drošchibu un šparu.

Gerhardta dšihwes gahjums pilns behdu un ruhpu, kuras to, tā šafot, waj no šchuhpula šanehmuschas un pawadijuschas zaur wišu dšihwi, it kà gribedamas ismehginat wina tizibas stiprumu, zihnas sparū un wihra drošmi.

Dsimis Pauls Gerhardtis pilsonu gimene 29. februari (pehz jaunā stila 12. martā) 1607. gadā kadhā Saffijas pilsehtinā, kur wina tehws bij birgermeistars. Meerigi Gerhardtis pawadija tifa jawas behrnibas deenu šahkumu, 1618. g. Wahziju pahrsteidja breesmigais trihsdeymitgadu karsch, kursch plosijās wijās Wahzijas walstinās, nesdams postu un nelaimi lauzineeku buhdinās, pilsehtās un waldneeku pilis. Ari Gerhardta dšimtenes pilsehta frita 1637. gadā kara breesmam par upuri — to nodedsinaja Sweedrijas kara pulki.

Kā pehz tam dšeesmineekam gahjis, naw noteikti sinams; sinams tifa tas, ka winam šawa muhja leelafā dala bij japawada, gaidot uš patstahwigu weetu — lihdi 45. muhja gadam Gerhardtis, buhdams teologijas kandidats, nopelnija šawu maiši, ištildidams mahjstolotaja peenahkumus. Wišā jeme, pateizotees kara breesmam, tifa ištihzinatas pilsehtas, šahdšchas un pat deenami, tā ka plaschi apgabali bij tihra postascha un daudjas no agrafajam mahzitaju weetam bij tukšchas, jo wiša wina draudje bij ištihzinata, eedšihwotaji ištlihdušchi un panihkušchi. Tadehl ari mahzitaju weetas bij gruhsti dabut un Gerhardtis tifa patstahwigā weetā tifa ar 45. muhja gadu. Tifa 1651. gadā winašt atstahja Berliņi un aišgahja uš Mittenwaldi par prahwestu.

Pehz tšhetreem gadeem Gerhardtis apprezjās, buhdams gandrish 48 gadus wezs. Bet nelaimē un raišes wajaja dšeesmineeku ari gimenes dšihwē: pirmais Gerhardtā behrns nomira 7 mehneschu wezumā. Šchis gadijums atstahja šajuhtamu eespaidu uš juhtigo wihru — gandrish 50 gadus wezs, winašt tif bij warejis nodibinat šawu gimenes dšihwi, bet ta winam jau pašchā šahkumā šagahdaja škumjas.

Mittenwaldē Gerhardtis ilgi nepalifa, pahrzeldamees 1658. gadā atpafat uš Berliņi. Behdas un raišes neatstahja wina ir te: papreeshch tam nomira diwi behrni, tad pate šewa. Gerhardtis paneja pazeetigi wišus listena šiteenus un mekleja šew apmeerinašchānu dšejā un tizibā.

Bet lehnais un godigais mahzitajs parah-

dija, ka winam šingrs rakturs un drošs wihra prahts, ja tam jazihnas šawu uškatu un noluhku labā. Brandenburgas waldneeki bij pahr-gahjušchi reformatu pušē un mehginaja radit šaweenošchānas weidu starp luteraneem un reformateem. Gerhardtis bij šingrs luteranis un zihnijās pret tahdeem nodomeem, kadehl ari šanahza naidā ar kurfirštu. Gerhardtam wajadjeja waj nu padotees kurfiršta gribai, waj palift pee šaween prinzipeeem un aišet no weetas. Winašt, kà ihšts goda wihrs un apsinigs zilweks, ištwehlejās pehdejo un tifa pehz kurfiršta gribas atzeltis no amata. 1669. gadā winašt dabuja weetu Lübenā un turpat ari 1679. gadā beidja šawu muhja gaitu.

Tahds buhtu ihjumā Gerhardtā dšihwes gahjums — pilns behdu un nebaltu deenu. Wihrs, kursch titdaudj zeeta, šmehta šew išturibu tizibā un išteiza šawus preekus un behdas, šawu štipro zeribu, padewibu un palahwibu uš Deewu jawās garigās dšeesmās, kuru pawijam ap 120.

Kad mehš wehl šchodeen dšeedam, waj dširdam dšeedot dšeesmu: „Pawehlees šawās mokās“, šinadami Gerhardtā dšihwes štahstu, tad šaprotam to palahwibu uš augštako waru, kura dšihwoja nelaimigā dšeesmineeka kruhtis; šchās waras rokās winašt atdewās ar ihsta tizigā uštizibu un nekurneja par listena šiteeneem. Šif ašaru naw nošchahwejuse šchi šchehlā dšeesma netif Gerhardtam pašcham ween, bet daudj miljoneem tizigo luteranu 300 gadu laikā! Šif rokas naw zeešchi šachnaušchās luhgšchānā, lai winaš škanās aišmirštu behdas un nelaimi! Wehl muhju deenu zilwekos, lai tee ari nebuhtu tizigi, šehrās ehrgelu škanās, šaweenotas ar šehrigi-padewigajām zilweku balsim, rada behdigu šajuhtu. Tahdu dšeesmu, kuras atstahj dšitu eespaidu uš dwehjeļi, Gerhardtam wehl daudj, kà, par peemehru: „Al galwa ašinaina“, „Nu dujēs wišas leetas“ un daudj zitas.

Gerhardtā mehš redšam ihstu agrako laiku tizigo zilweku, kursch šawu tizibu neleekulo, kuras winaš, kas atteežas uš tizibu, ir wišnoteiktakā pahrleeziba, wistihrakās juhtas. Wišus šawus dšihwes zetūs dšeesmineeks šaweenos ar augštako ištwehku, kursch wada zilwekus un pahrwalda wina listeni. Wakarā, gulet ejot, „kad dus wišas leetas“, Gerhardtis peemin šawu Naditaju, pateidams tam par pawadito deenu, eedams

dujet ar tizibas un patauschanas pilnu firdi; „rihta agrumâ“ djeefmineeks pateizas Deewam, ka winſch to nakti ſargajis un glabajis. Wiſur ſpihd zauri ſtaidra, kâ ihrs kriſtals zeriba, tiziba, mihleſtiba un patauschanas uſ wiſas paſaules Naditaju un Walditaju. Tadehl ari djeefmas, kuras radija tiſ ſtingri tiziga dwehjele, naw ſaudejuſchas ſawa ſpilgtuma wehl tagad: wehl arween, kâ preeſch pahra ſimts gadeem, no Gerhardta rihta djeefmam iſſtan ſpars un agra rihta ſchirgtums; wina wakara djeefmas eeaijâ uſ duſu un meeru; wina tizibas djeefmas apmeerina wehl muhſu laiſu tizigos. Kamehr buhs zilwefi, kuri juht tâ, kâ juta Gerhards — buhs weenmehr jaunâs ari wina djeefmas; bet wiſi, kuru firds buhs ziſ nezit juhtigaka, newarès noleegt to mahſlu, kura atrodas Gerhardta weentahriſchajâs djeefmâs, aiſferdama un ſawilnodama zilwefa dwehjeles ſtihgas jo ſpehji.

Gerhardta, kâ djeefmineeka, noſihme naw noleedſama. Wina djeefmas djeedajuſchi nabagi un bagati, waldneeki un ganini. Te newar buht runa tikai par djeefmu teſtu ween — te jaeewehro ari augſtaka ideja, mehrkis un noluhſs. Tahda, bej ſchaubam, ir ari Gerhardta garigâs poeſijas noſihme.

Wiſwairaf preeka un apmeerinaſchanas agrakos laiſkos Gerhardta djeefas kofle, laiſkam, ſagahdajuſe jemakajâm ſchirram, kuru weenigais atſpaids gruhtâs deenâs gadu ſimteneem bijuſe tiziba. Ari 17. un 18. gadu ſimtenos Wakar-Giropas jemneeks nedſihwoja preeka deenas — ploſijâs daudiſi niſni kari, kuri ſewiſchi ſahpigi bij ſajuhtami jemneekeem, uſ kuru plezeem guleja darbu un zeeſchanu naſta; iſcho naſtu atweeglot jemneekam palihdjeja luhgſchanaſ. Tadehl ari Gerhardta djeefmas, kuras bij weentahriſchas un maſajeem laudim ſaprotamas, pahrgahja, tâ ſakot, tautas aſinîs. Rad kulturas zentros „mahziti“ laudis ſahka pahrgroſit Gerhardta djeefmas, ſazidami, ka tâs eſot japahrlabo un jaatſwabina no nepilnibam, tad jemneeku buhdinâs tâs ſlaneja wehl tapat, kâ winâs bij nahkuſchas no ſawa pirmaiwota.

Gerhardta djeefmam gahja tapat, kâ paſcham djeefmineekam: fluſi un nepaſihts, darinaja djeefneeks weenu djeefmu pehz otras, bet neweens winu neſlaweja un neaiſrahdija uſ ta nopelneem; nepaſina ari tauta droſchi ween daſchu labu reiſ djeefmineeka wahrda, bet wina djeefmas ta djeef-

daja un atrada winâs baudu, peeminedama tâ pateefibâ djeefneeku waj katru deenu. Gerhardta djeefmas ari atklahti netika ſlawetas, bet bij plaſchi paſiſtamas.

Djeefneekam bij daudiſi eefſchejâ ipehka; radit ſawus darbus, tam palihdjeja eefſchejâ ideja, dwehjeles ſpehki un ſtingri apſinigâ dſihwe. Bet wiſas ſchâs leetas bij peemehrotas tautas garam un ſapraſchanaſ, kaſ tas eewehrojamaſais pee kura katra djeefneeka. Labi rakſtit preeſch maſaka laſitaju pulzina, bet wiſlabaf rakſtit tâ, ka rakſtneeka darbiba nes wiſeem ſwehtibu, to ſtarpâ ari neiſglihtotakeem laudim. Tâ rakſtit ir mahſla, jo naw tiſ weegli padarit ideju pee-ejamu wiſai tautai, kâ ween kahdai tâs dalinai. Gerhardtam bij mahſla iſwilt no ſawas kofles wiſeem patihkamas ſkanaſ. Gerhardta garigâs djeefmas pahrgahja tadehl ari tautas meeſâ un aſinîs. Tauta djeedaja Gerhardta djeefmas baſniſzâ, mahjâs un pee ſawa iſdeenîſchkâ darba.

Djeefmu noſihmi pawairoja wehl taz, ka winu meldijas tika weenmehr nemtas ij tautas dſihwes — ij mihleſtibas un dſimtenes djeefmu meldijam, kuras bij iſpluhduſchas ij tautas dwehjeles. Tadehl tauta atrada Gerhardta djeefâ wiſu ko — winai paſiſtamo meldiju, kura paſchâ par ſewi ween bij jau atrodama weſela juhtu paſaule; bij tahdas pat labas ihpaſchibas ari djeefmu ſaturam, kurſch dſihwes gruhtdeeneem bij labi ſaprotams, jo nemts ij jemneekam paſiſtamâs iſdeenîſchkâs dſihwes. Wiſs taz pada-rija Gerhardta djeefmas ſewiſchi mihtas un dahrgas wiſpahribai.

Pauls Gerhards — weens no galwenaſajeem un eewehrojamaſeem luteranu baſniſzâs djeefmineekeem. Luterani war buht lepni uſ tahdeem garigo djeefmu ſazeretajeem, kâ Gerhardtu un Luteru. Schais djeefmâs wiſs nahf no dwehjeles dſilumeem, naw mahſlots, bet pilnigi dabigs un kriſtaltihrs. Wiſs ſchais djeefmâs tiſ weentahriſch, bet pahrleeziſchâs un apſtipriſchâs.

Tahda pat weentahriſcha, kâ djeefmâ iſtetâs domas, ir ari Gerhardta waloda. Winſch neleeto „augſti mahzito“ wiſru runas weidu, bet weentahriſchu walodu, kura wiſeem ſaprotama. Djeefmineeks grib, lai ari weentahriſchajeem lautineem no wina djeefmam nekâs nepaeetu garam, lai tee ſapraſtu un iſjuſtu wiſu, kaſ taîs eefſchâ.

Nahza mahſſla un iſglihtiba, kura ween- mehr pahrweidojās un gribeja atſewiſchkoſ laik- mehrit wiſu ar zitadu mehru. Wina pahrgroſſija un apzirpa ari Gerhardta garigās dſeeſmas, pa- darija tās zitadas, nekā winas bij tautas mutē un dwehjelē.

Bet eekſhejā ſpara un noſihmes ſchās dſeeſmas neſaudeja, jo winās bij daudj kaſ eek- ſchā, ka zilwekam dſihwē weenmehſ wajag.

Muhju laiku zilweki, pa leelakai dalai, ne- meklē ſawu meeru un gala mehrki ſtingri noteiktā tizibas apwahrſhni, bet zitu jautajumu atrifina- ſchanā, negaididami nefa no augſtaſas waras, bet palaudamees tifa uſ ſawa paſcha ſpehſteem. Gabi ir, ja war weenmehſ ſmeltees ſpehſu pats ſewi, ja war noderet pats ſew par klintszeetu peeturas punktu. Bet ja to newar iſdarit, tad juhd pamats ſem kaſjam — naw zilwekam lih- dſekla, pee kura taſ waretu greesteſ wiſbaigakoſ brihſchkoſ, zilwekſ, kurſch nowehrtejis ſawuſ ſpeh- fuſ par augſtu, naw wairſ ſtingrſ nelokamſ fokſ, bet ſchaubiga needra. Naw tadehſ daudjeem no muhju deenu zilwekeem tās iſturibas un dſihwi- baſ ſpehſta, kaſ bij tizigajam dſeeſmineekam, kura dſihweſ pamati un gala mehrkiſ bij ſtingri no- teikti. Bij ari Gerhardta laikoſ tagadejā zilweka tihpi, kuri neredſeja ſawu galweno dſihweſ dalu „aiſ kapa“, bet jemeſ wſſju — ſchajpuſ kapa. Winaſ ſawās dſeeſmāſ naw peemirſiſ ari Ger- hardtſ, kurſch ar ſawu juhrigo dſejneeka dwehſeli uſſehra wiſaſ dabāſ parahdibaſ un eepina wināſ ſawu ideju.

Gerhardts rakſturo kaſdā no ſawām dſeeſ- mam toſ zilwekuſ, kureem naw tizibaſ idejaſ, gribedamſ aiſrahdit uſ tahdu zilweku dſihwi un ſtahwokli:

„Wini meklē ſche un tur“, jaſa Gerhardts, bet newar nefa atraſt. Dſihdameeſ pehſ tahla- keem redſeſ apwahrſchneem, tee maldāſ tunjā un newar atraſt zela. Tahdaſ ir Gerhardta do- maſ par teem, kuri meklē laimi un galwenos dſihweſ noluhkuſ ahrpuſ tizibaſ.

Gerhardts pats ſawu juhtu neleekulo: winſch dſihwoja, zihnijāſ un mira kā ſtingri tizigſ lu- teranſ, atſtahdamſ bagatigu mantojumu tautam, teem winu lozekleem, kuru galwenaiſ dſihweſ pa- matſ ir tiziba, no kuraſ pats Gerhardts ſmehta ſawuſ dſihweſ ſpehkuſ.

Wina ideja wina nepeewihla — kā zeribaſ baſka dſidrajaſ tahlē, ta nodereja winam par

gala mehrki wiſā wina gruhtibu pilnaja muhſchā. Wina dwehjelē ſaweenojāſ dſeja ar tizibu, do- dama Gerhardta dſeeſmam maigumu un ſparu.

Ari muhju tautai Gerhardta dſeeſmas apflu- ſinajuſchāſ daſchu labu nopuhtu, noſchahwejuſchāſ no waigeem daudj aſaru. Kad fungu darboſ ejot bij pawadita ruhpju pilnā nedela, tad ſweht- deenas rihtkoſ Gerhardta dſeeſmas daudjreiſ atſka- neja peekwehpuſchā jemneeku buhdinā; Gerhardta dſejaſ garſ pawadija muhju jemneezinu ari baſ- nižā, uſ kureeni winſch ſteidjāſ meklet meeru ſirjigā luhgſchanā, zeredamſ, warbuht, uſ labaku dſihwi, labaku nahſtotni, pateiſdameeſ Raditajam par to druſjzinu laimeſ, kuru liſtena roka daſch- reiſ nometa gruhtdeenam. Muhju tauta Ger- hardtu wahrda pehſ paſina, warbuht, loti- maſ, bet wina dſeja dſihwoja tās dwehjelē, ſtip- rinadama tizibaſ ideju, kura daudjreiſ bij weeni- gaiſ glahbſchanaſ enkuriſ, kad nabaga dſimtzi- weka dſihweſ laiwina tifa mehtata no dſihweſ ſtraumeſ bangainajeem wilneem. Paſiſhtamaſ Gerhardta dſeeſmas ari tagadejai paaudſei no ſkolas laikeem — tās naw wehſ pawijam iſſudu- ſchāſ no tautas dwehjeleſ. Bet, kā atmina no wineem ſtiprāſ tizibaſ laikeem eejogaſ muhju ſirdiſ tad, kad redſam firmo mahminu, kura pat ratinu mihdama, waj jeſi adidama, dſeed wiſ- leelakā nopeetnibā kaſdu garigu dſeeſmu, ſtarp kurām Gerhardta dſeeſmam eerahdita weena no pirmajām weetam. Wežā mahmina pee ratina, ar Gerhardta dſeeſmu uſ luhpam, ir wiſgaiſcha- kaiſ peerahdijumſ tam, ziſ muhju tautai ſtipru pabaſtu demuſe agrat ta ideja, kuraſ dehſ tā jajuhjminajaſ Gerhardts.

Tizigeem zilwekeem Gerhardta dſeja buhſ weenmehſ winu dſihweſ idejaſ weizinataja, jo wini ſcha dſeeſmineeka darboſ atradiſ teem derigu dſihweſ ſpehku un iſturibu, kura tizigōſ padara peetizigūſ, ſtipruſ un nelokamūſ — tah- duſ, kaſdſ bij ſawā dſihwē un gaitā pats dſeeſ- mineekſ, kurſch prata ſaweenoſ mahſſlu, dſeju un tizibu weenā kopejā weenibā.

Bet tee, kuri galwenā kaſrtā redj Ger- hardta dſejaſ newiſ tizibaſ ideju, bet dſeju un mahſſlu, ari tee atſiſ, ka Gerhardta mahjojuſe leela dſejneeka dwehjele.